

**Stiftelsen Humlegården,
kv Humlegården 3,
Sigtuna 2004**

Anders Wikström

Rapport Arkeologisk förundersökning

**Stiftelsen Humlegården,
kv Humlegården 3,
Sigtuna 2004**

Anders Wikström

Sigtuna Museum

Stora Gatan 55
193 30 Sigtuna

sigtunamuseum@sigtuna.se
www.sigtuna.se/museer

Omslagsbild: Schaktning med grävmaskin i ett befintligt vatten- och avloppsschakt.

Produktion: Sigtuna Museum

© Text: Anders Wikström
© Kartor: Anders Wikström
© Foto: Jacques Vincent
© Ritningar: Jacques Vincent
© Formgivning: Jacques Vincent
© Original: Anders Wikström

Tryck : Sigtuna 2005

ISSN : 1401-4645
ISBN : 91-975066-8-0

Innehåll

Inledning	5
Förutsättningar inför förundersökningen	6
Resultat	7
Yta 1 - beskrivning av schakt och kulturlager	7
Yta 2 -beskrivning av schakt	10
Sammanfattning	13
Tidigare undersökningar och uppgifter	14
Referenser	18
Administrativa uppgifter	19

Orienteringskarta över Sigtuna. Den röda punkten markera platsen för förundersökningen i kvarteret Humlegården 3.

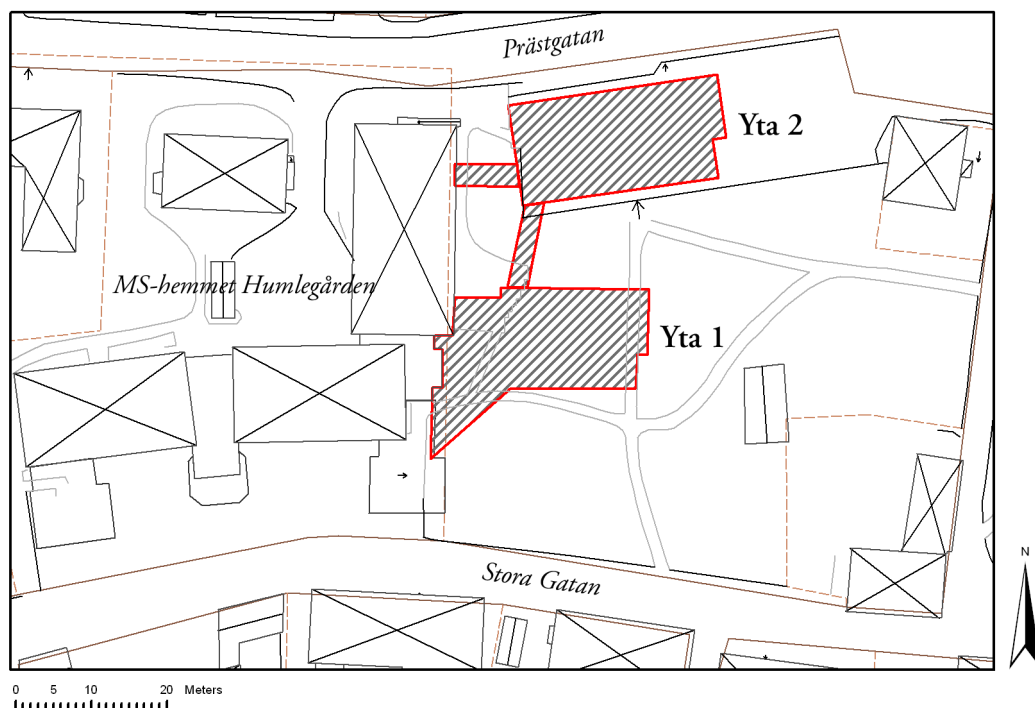
Inledning

Stiftelsen Humlegården som driver ett MS-hem i Sigtuna planerar en utbyggnad med två byggnader i ett- respektive tvåplan utan källare (yta 1 och 2, figur 1). Mellan husen skall det finnas inglasade gångar. För att kunna göra en bättre antikvarisk bedömning av ärendet utfördes en arkeologisk förundersökning inom berörda ytor i kvarteret Humlegården 3. Osäkerhet kring kulturlagrens tjocklek och oklarheter kring en kyrkogårds utsträckning och omfattning var så stora att bättre underlag behövdes.

Kvarteret Humlegården 3 ligger i den västra delen av det lagskyddade fornlämningsområdet Svarta jorden, RAÄ 195. Idag utgörs större delen av kvarteret av parkmark och mot norr vid Prästgatan ligger en parkeringsplats. Man planerar att bygga den ena byggnaden mitt i parken och den andra på parkeringsplatsen. Den totala ytan är ca 800 m².

Syftet med förundersökningen var:

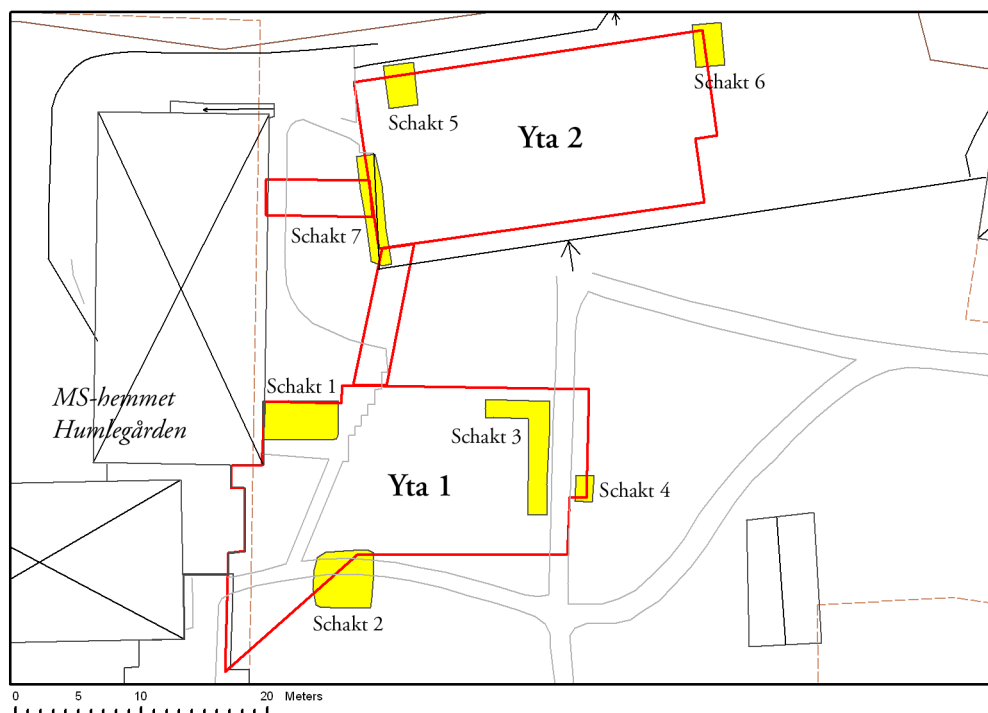
- 1) att klargöra kulturlagrens tjocklek och karaktär inom yta 1
- 2) att se om rester efter en kyrkogård finns kvar under parkeringsplatsen inom yta 2 och i så fall utreda dess ytmässiga omfattning

Figur 1

De planerade byggnaderna vid MS-hemmet i kvarteret Humlegården 3.

Figur 2
Totalt sju provrutor
undersöktes inom yta 1
och 2.

Förutsättningar inför förundersökningen

Inom yta 1 utfördes 1974 en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med ledningsdragning (SR 95; Carlsson 1982; se vidare kapitel Tidigare undersökningar och uppgifter och figur 8). Endast schaktets väggar dokumenterades. Kulturlagrens tjocklek varierade mellan 0,4-1,0 meter. En arkeologisk undersökning 1976 i samband med den senaste tillbyggnaden av MS-hemmet visade att kulturlager i närområdet utgörs av stadsgårdar med bebyggelse (SR 104; Douglas & Folin 1978). Kulturlagren var ca 0,5 meter tjocka mot nordväst och ökade till ca 1 meter mot sydväst. En arkeologisk undersökning som gjordes 1934 visade att kulturlagren österut var ca 1,2 – 1,5 meter (SR 112). Den långa tid som förflutit sedan dess innebär sannolikt att kulturlagren komprimerats p.g.a. nedbrytningsprocesser i marken. Inom yta 1 finns stenytor i gräsmattan. Dessa bedömdes vara antingen löst liggande stenar eller delar av ytligt liggande berg. Förekomst av ytligt berg kan innebära betydligt tunnare kulturlager. Vid den arkeologiska undersökningen 1974 påträffades berg ca 1- 1,5 meter under markytan (Carlsson 1982 s 16 figur 7), men utbredningen kunde inte klarläggas. Kulturlagrens tjocklek inom yta 1 var m.a.o. oklar.

Norr om yta 2 gjordes en arkeologisk undersökning i Prästgatan 1992. Delar av en kyrkogård undersöktes. Skelett hade tidigare påträffats i området (SR 23, 1876; SR 21, 1923 och SR 87–94, 1925). Kyrkogårdens norra, östra och västra avgränsning har kunnat bestämmas dels genom den arkeologiska undersökningen 1992, dels genom att den norra delen av bogårdsmuren ännu är synlig. Den södra avgränsningen var oklar, men bedömdes ligga inom yta 2. Hur omfattande schaktningsarbeten som hade skett i samband med att parkeringsplatsen byggdes var oklart. Det fanns en viss risk att schaktningsarbetet hade varit så pass omfattande att det inte fanns några rester kvar av kyrkogården.

Resultat

För att uppnå målsättningarna undersöktes totalt 7 provrutor (figur 2). Matjord och moderna utfyllnader (som asfalt, grus och sand vid parkeringsplatsen) grävdes bort med grävmaskin.

Yta 1 – beskrivning av schakt och kulturlager

Inom yta 1 grävdes fyra provrutor, schakt 1-4, ned till steril lera/morän för att utreda kulturlagrens tjocklek och karaktär. I möjligaste mån placerades provrutorna i befintliga schakt för att undvika schaktning av kulturlager. I schakt 3 och 4 fanns sedan tidigare inga nedgrävningar. För att få reda på kulturlagrens tjocklek i dessa två schakt var det därför nödvändigt att avlägsna kulturlager. Omfattningen av detta kunde dock begränsas. Endast kulturlager närmast ett par schaktväggar grävdes bort. Kulturlagren var i dessa båda schakt också mycket tunna, mellan 0,1-0,4 meter tjocka.

Schakt 1

En 18 m² stor provruta, 6 x 3 meter, grävdes i ett befintligt vatten- och avloppsschakt. En ca 1 x 1 meter stor kulturlagerklack med 0,8 meter tjocka kulturlager fanns bevarad i den nordöstra delen av schaktet. Ett ca 4 meter brett utrymme mellan MS-hemmet och kulturlagerklacken utgjordes av en modern nedgrävning, sannolikt ett frischakt runt huset (fotografi till höger). Kulturlagren bestod i huvudsak av bruna, kompakta lager med mycket djurben och enstaka stenar (figur 3). Dess karaktär tyder på att det rör sig om en passage mellan två stadsgårdar, alternativt utomhusavsatta lager på en stadsgård.

Schakt 2

En 16 m² stor provruta, 4 x 4 meter, grävdes i ett befintligt vatten- och avloppsschakt. Den östra schaktväggen dokumenterades. Mot väster inom schaktet påträffades inga kulturlager, vilket kan innebära omfattande moderna nedgrävningar mot nuvarande MS-hemmets byggnader. Kulturlagren bestod i huvudsak av bruna, kompakta lager varvat med lerlager, asklager och större stenar (figur 3). Tjockleken var 0,6-0,8 meter. Dess karaktär tyder på att det rör sig om hus med lergolv, härdar, inomhusavsatta lager och brandlager. Berg påträffades 1,4 – 1,8 meter under markytan, och ovanpå berget fanns ca 0,1 meter tjock glacial lera.

Schakt 3

En 18 m² stor provruta, 12 x 1,4 meter (9 meter i N-S riktning och 3,6 i Ö-V riktning), grävdes vid de ytor med sten som var synliga i gräsmattan. Det visade sig att dessa var delar av en bergklack (fotografi till höger). I delar av schaktet fanns inga kulturlager kvar. På dessa ställen var bergklacken så pass hög att den gick i dagen. Ett ca 0,1 meter brett stråk av kulturlager längs den norra schaktväggen grävdes bort för att få reda på kulturlagrens tjocklek i övriga delar av schaktet. Här påträffades bruna kompakta lager, ett brandlager, sannolikt rester efter en härd och syllstenar (figur 3). Endast ett hus kunde konstateras.

Kulturlagren var tunnast i mitten av schaktet och ökade mot väster och öster. Tjockleken var mellan 0 och 0,3 meter. Sannolikt har det tidigare funnits betydligt tjockare kulturlager. Varierande topografi och trädgårdsodling är sannolikt orsaker till att markytan har jämnats ut, och att de övre kulturlagren därmed har schaktats bort.

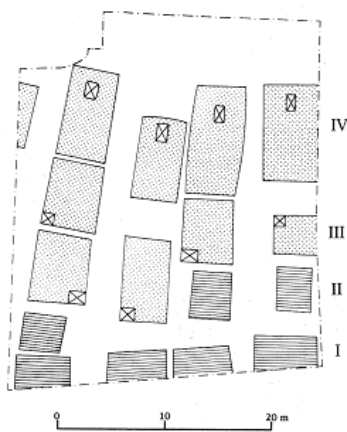
Schakt 4

Schaktväggen i schakt 3 visade att kulturlagrens tjocklek sannolikt ökade österut och att bergklacken fortsatte. Därför togs en 4 m² (2 x 2 meter) stor provruta upp öster om schakt 3. Kulturlagrens tjocklek ökade till mellan 0,3 och 0,5 meter. Bergklacken påträffades inte, utan istället morän (figur 3). I den västra delen av schaktet fanns bruna kompakta lager och ett par lerlager. Mot öster blev lagren tjockare, mer porösa och innehöll mer djurben. Karaktären på kulturlagren tyder på hus med lergolv mot väster och en passage mot öster.

Tolkning och datering av kulturlager

Utseendet på tomtstrukturen i Sigtuna baseras främst på resultat från en arkeologisk undersökning i kvarteret Trädgårdsmästaren 9 och 10, 1988-90. Resultaten visade att stadsgårdarna var 30-40 meter långa, 7-8 meter breda och låg med kortsidan mot Stora Gatan (Tesch 1990 s 29). Mellan stadsgårdarna låg växelvis 1,5-2,5 meter breda träbelagda passager och 0,6 meter breda dropprum. Bebyggelsestrukturen på varje stadsgård har delats in i fyra zoner. Längst fram mot Stora Gatan låg hantverksbodar, zon I, och sedan förrådsbodar, zon II. Därefter fanns bostadshus med hörnhärd, zon III. Slutligen längst bak på stadsgården låg hallbyggnaden med mitthärd, zon IV (Pettersson 1995 s 73).

Med utgångspunkt i denna tomtstruktur verkar yta 1 täcka den bakre delen av fyra stadsgårdar, främst zon III och IV (figur 4). En tomtrekonstruktion av den östra delen av kvarteret Humlegården gjordes i samband med en mindre arkeologisk undersökning 1998 (Wikström 2005 s 12). Resultaten stämmer överens med de nu aktuella resultaten. Moderna ingrepp i form av nedgrävningar verkar vara omfattande i de två västra stadsgårdarna. De två östra stadsgårdarna verkar ytmässigt vara intakta utan nedgrävningar. Kulturlagren är dock förhållandevis tunna, vilket sannolikt beror på topografi och trädgårdsodling.

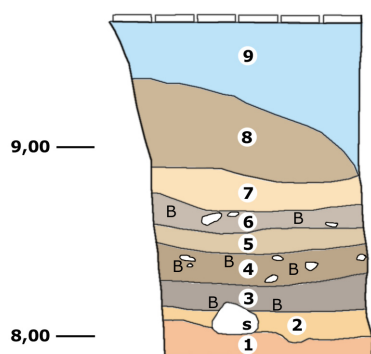

Figur 4
Stadsgårdarnas storlek och husens placering enligt resultat från en arkeologisk undersökning i kvarteret Trädgårdsmästaren 9-10, 1988-90. (efter Pettersson 1995 s 68 figur 1)

Fyndmaterialet från yta 1 bestod av en hel del slagg, bottensmältor och bränd lera, vilket kan tyda på omfattande metallhantverk. Liknande material påträffades också vid den arkeologiska undersökningen 1976 (SR 104). Drygt 7000 föremål registrerades varav en stor grupp kunde knytas till metallhantverk som slagg, ett 20-tal bottensmältor, deglar, verktyg och brynen (Douglas & Folin s 57). Något mindre än hälften av fyndmaterialet bestod av krukskärvor, främst svartgods (ibid. 1978 s 49). Även vid äldre undersökningar har föremål som kan kopplas samman med metallhantverk påträffats, bl.a. gjutformar, vikthästar och hängsmycken (Floderus 1928 s 98 ff).

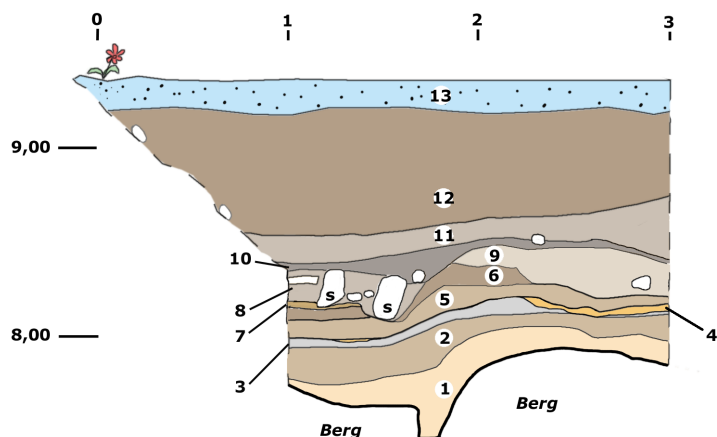
Kulturlagrens tjocklek och keramik av nästan uteslutande svartgods (AII och AIV) tyder på en datering kring 1000-talet.

Schakt 1, profil mot öster

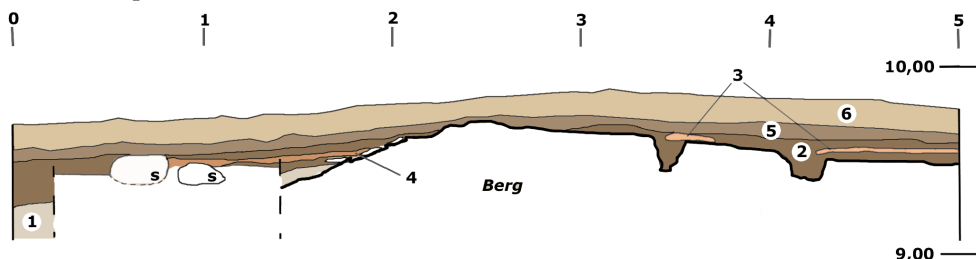
1. Sandig morän
2. Glacial lera
3. Brunt mot gulbrunt, kompakt lager med en del ben mot botten av lagret och inslag av sten.
4. Brunt, kompakt lager med mycket djurben, större stenar och inslag av kol.
5. Brunt mot gulbrunt, kompakt lager med inslag av lerfläckar och enstaka djurben.
6. Som lager 4.
7. Brunt, kompakt lager med inslag av stenar.
8. Brunt, mer poröst lager med recent material som glas, tegel och porslin.
9. Sandlager. Bärlager för stenplattor.

Schakt 2, profil mot öster

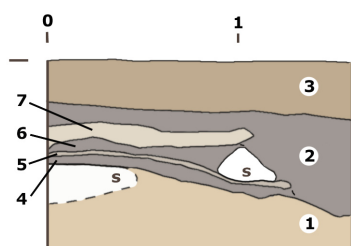
1. Glacial lera
2. Brunt mot gråbrunt, kompakt lager med en del kol och enstaka djurben. Ingen tydlig mikrostratigrafi, vilket kan tyda på att det är påfört.
3. Grått lerlager. Sannolikt ett lergolv.
4. Rött mot orange och poröst lager med en del kol. Brandlager.
5. Brunt mot gråbrunt, kompakt och heterogent lager med en hel del lerfläckar och enstaka kol. Inslag av bränd lera och grus. Raseringslager eller påfört lager.
6. Brunt, kompakt lager med inslag av kol.
7. Brunt mot rödbrunt, poröst lager med mycket humus. Förmultnade trärester.
8. Gråvitt mot gulvitt, poröst asklager med inslag av kol och kollinser. Härdlager.
9. Gråvitt, poröst asklager med bruna kulturlagerfläckar och inslag av kol. Raseringslager från härd.
10. Svart, ganska poröst lager som innehöll mycket kol. Brandlager.
11. Brunt mot gråbrunt, kompakt lager med djurben och inslag av kol och enstaka stenar. Ingen tydlig mikrostratigrafi, kan tyda på omrört lager.
12. Brunt, något porösare lager med djurben, bitar av tegel, glas och porslin. Recent lager.
13. Matjord

Schakt 3, profil mot norr

1. Glacial lera
2. Brunt, kompakt lager som innehöll svartgods keramik och bitar av slagg.
3. Rött mot orange lager med inslag av kol. Brandlager.
4. Brunrött lager med mycket bränd lera. Härdrest.
5. Brunt mer poröst lager med inslag av tegel och glas. Recent lager.
6. Matjord

Schakt 4, profil mot norr

1. Morän
2. Brunt, mer poröst lager med en hel del djurben. Passage eller dropprum.
3. Matjord
4. Brunt, kompakt lager med inslag av kol och slagg. Aktivitetsyta och markhorisont.
5. Grått lerlager. Lergolv.
6. Brunt, kompakt lager med inslag av djurben och svartgods keramik.

*Figur 3
Profilritningar som visar
lagerföljden i schakt 1-4, yta 1.
Skala 1:40.
(ritningar: Jaques Vincent)*

Yta 2 – beskrivning av schakt

Inom yta 2 grävdes tre provrutor, schakt 5-7. Syftet var att konstatera om det fanns gravar kvar under parkeringsplatsen samt att avgränsa den eventuella kyrkogården söderut. För att uppnå det syftet grävdes två provrutor på parkeringsplatsen, schakt 5 och 6. Moderna lager som asfalt och grus grävdes bort med grävmaskin. Så fort humanben påträffades avslutades schaktningsarbetet. Endast delar av påträffade humanben togs fram för att konstatera om det var en grav. För att avgränsa kyrkogården söderut togs ett längre schakt upp längs parkeringsplatsens västra kortsida, schakt 7.

Schakt 5

En 7,5 m² stor provruta, 3,4 x 2,2 meter, grävdes i den nordvästra delen av parkeringsplatsen. Under asfalten och ett ca 0,3 meter tjockt bärlager av grus framkom ett lerlager och ett recent brunt och kompakt lager med glas, tegel, porslin och större stenar (figur 6). Lagret innehöll en hel del djurben, men också humanben som sannolikt är söndergrävda gravar. Under detta lager påträffades en orörd grav ungefär i mitten av schaktet. Skelettet låg ca 1,0 meter under asfalten och ca 0,15 meter under det recenta lagret (lager 3). Graven låg delvis i glaciallera och nedgrävningskanterna var mycket svåra att se. I gravfyllningen fanns omrörda humanben från äldre gravar.

Schakt 6

En 7,5 m² stor provruta, 3,3 x 2,3 meter, grävdes i den nordöstra delen av parkeringsplatsen. Under asfalten och ett ca 0,5 meter tjockt bärlager av grus framkom ett recent brunt och något porösare lager med glas, tegel och porslin (figur 6). Lagret innehöll en hel del djurben, men också humanben som sannolikt är söndergrävda gravar. Under detta lager påträffades en orörd grav mot den södra kortändan (fotografi till vänster). Skelettet låg ca 1,0 meter under asfalten i ett brunt mot brunsvart något poröst lager (lager 1). Nedgrävningskanterna var mycket svåra att se. I gravfyllningen fanns omrörda humanben från äldre gravar.

Schakt 7

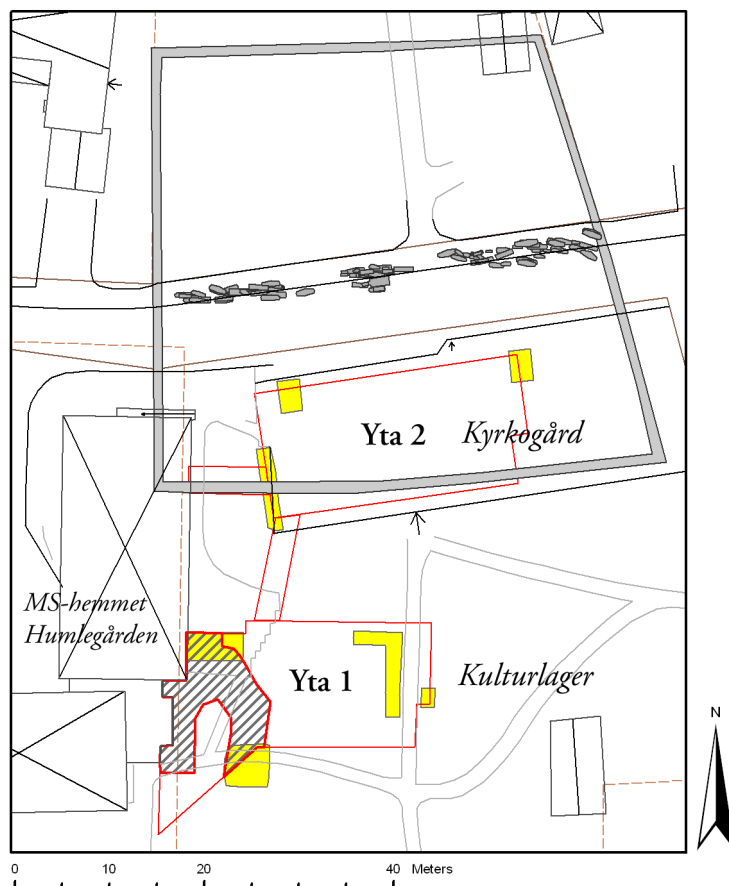
En 11 m² stor provruta, 8 x 1,4 meter, grävdes vid parkeringsplastens västra gavel. Schakt 7 förlängdes i syfte att utreda kyrkogårdens begränsning söderut. Delar av de kulturlager som påträffades undersöktes i syfte att utreda tjocklek och karaktär. Endast en mindre yta grävdes ned till glacial lera. I schakt 7 påträffades två gravar, delar av en 2,5 meter bred, grusbelagd gata med stenpackning (figur 6), samt ett 0,6 meter brett och 0,6 meter djupt dike som sannolikt har avgränsat kyrkogården. Kyrkogårdens gräns söderut kunde därmed fastställas. Gatan och gravarna låg mellan 0,7-0,9 meter under markytan. Gravarna var nedgrävda i ett brunt mot svartbrunt lager som innehöll en hel del djurben och humanben från söndergrävda gravar. Nedgrävningskanterna var mycket svåra att avgöra. I diket fanns ett brunt något mer poröst lager med mycket djurben, slagg och enstaka keramik (lager1).

Kyrkogården och dess utbredning

Vid den arkeologiska undersökningen för fjärrvärmeledning i Prästgatan 1992 undersöktes delar av den nu påträffade kyrkogården. Totalt undersöktes och dokumenterades ett hundratal gravar och sannolikt delar av grunden till den södra långhusväggen (Tesch 2001 s 31). Resultaten visade att kyrkogården

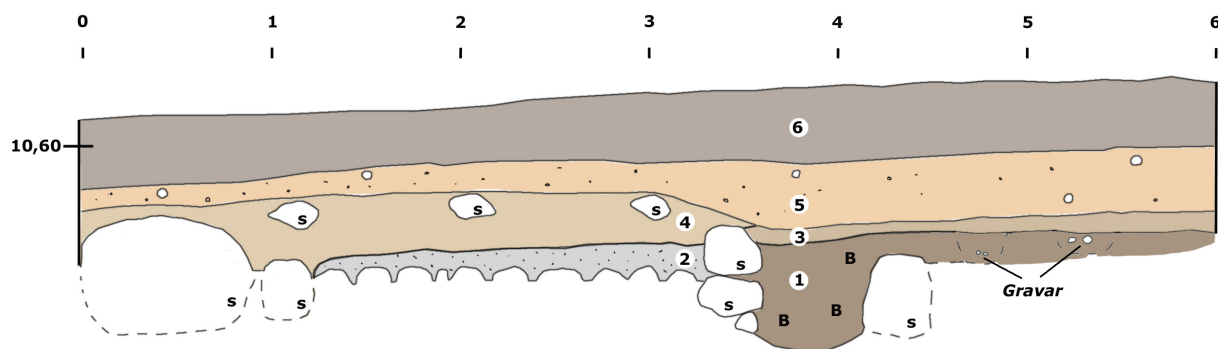
användes från sent 900-tal fram till slutet av 1200-talet eller början av 1300-talet (Wikström artikelmanus). Därefter togs kyrkan och kyrkogården ur bruk. Stenkyrkan har sannolikt föregåtts av en träkyrka, som i sin tur har föregåtts av en gravgård. Kyrkans skyddshelgon är okänt p.g.a. att historiska källor som nämner kyrkan saknas.

Enligt resultat från den nu aktuella undersökningen samt tidigare undersökningar där gatan har påträffats kan kyrkogårdens utsträckning beräknas. Inom yta 2 utgörs sannolikt ca 250-300 m² av kyrkogården, medan resten består av delar av gatan (figur 5). Resultaten från schakt 5-7 visar också att kyrkogården till stora delar finns kvar under parkeringsplatsen. Inga kända moderna nedgrävningar finns registrerade inom yta 2. Vid anläggandet av parkeringsplatsen verkar inte heller omfattande schaktningsarbeten ha utförts. Istället har parkeringsplatsen haft en konserverande effekt. Däremot innehåller de recenta lagren (lager 3) under parkeringsplatsen en hel del humanben, vilket skulle kunna innebära att kyrkogården har störts av olika aktiviteter innan parkeringsplatsen anläggs. Hur omfattande dessa eventuella skador är gick inte att avgöra. Detta innebär att antalet gravar kan vara omfattande.

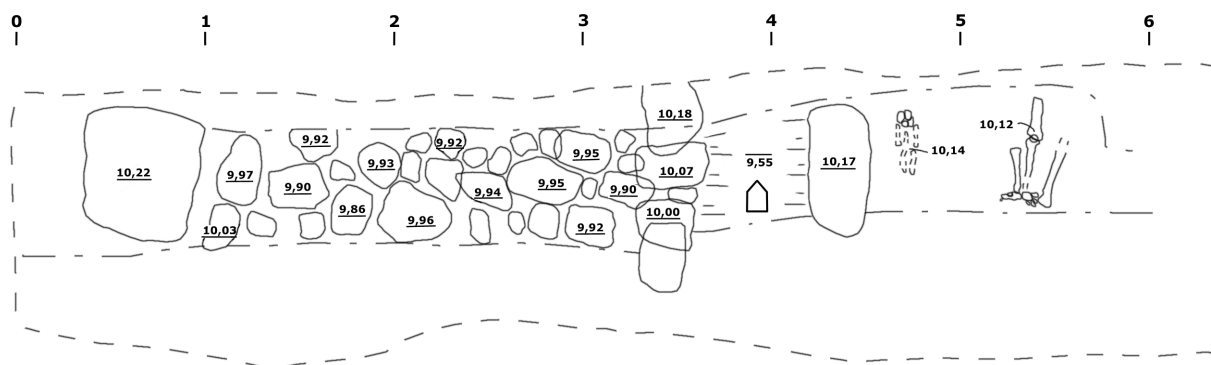

Figur 5
Resultaten från förundersökningen visade att yta 2 till största delen innehåller en kyrkogård och yta 1 innehåller kulturlager. De grå markeringarna utgör kyrkogårdens utsträckning samt de gravar som påträffades vid den arkeologiska undersökningen 1991-92 i Prästgatan. Inom yta 1 är de områden som sannolikt är störda av moderna nedgrävningar markerade med snedskraffering.

Schakt 7, profil mot väster

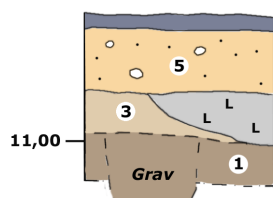

Schakt 7, planritning

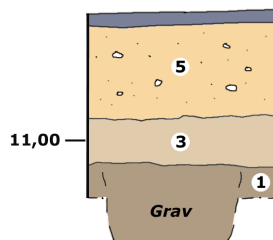
Schakt 5, profil mot öster

12,00 —

Schakt 6, profil mot väster

12,00 —

- 1.Brunt, mer poröst lager med en del djurben, slagg, svartgods keramik och människoben. Gravar var nedgrävda i lagret.
- 2.Gult mot gulvitt, sandigt och grusigt lager. Gatulager ovanpå en stenpackning..
- 3.Brunt mot gulbrunt, kompakt lager som innehöll en del bitar av tegel, porslin och glas.
- 4.Som lager 3 men med mer stenar och större tegelbitar.
- 5.Gult mot rödgult sandigt och grusigt lager. Bärlager för parkeringsplats.
- 6.Matjord

Figur 6

Profilritningar som visar lagerföljderna i schakt 5-7, yta 2, samt planritning schakt 7.

Skala 1:40.

(ritningar: Jaques Vincent)

Sammanfattning

Stiftelsen Humlegården i Sigtuna planerar en utbyggnad med två hus i kvarteret Humlegården 3. Husen omfattar en yta på totalt 800 m² och man planerar att bygga dessa dels i en park, dels på en parkeringsplats. Oklarheter vad gäller kulturlagrens tjocklek och en kyrkogårds utbredning och omfattning var orsakerna till att en förundersökning utfördes. Totalt undersöktes sju provrutor om totalt 93 m². I möjligaste mån placerades provrutorna i redan befintliga schakt för att undvika nedgrävning i kulturlager och gravar. Schaktningsarbetet vid kyrkogården avslutades så fort en grav påträffades. I tre schakt gick det inte att undvika grävning i kulturlager, men omfattningen begränsades.

Resultaten visade att det inom yta 1 (i parken) finns mellan 0 – 0,8 meter tjocka kulturlager. Dessa kan dateras till i huvudsak 1000-tal. Yta 1 omfattar sannolikt den bakre delen av fyra medeltida stadsgårdar. Fynd av slagg och bottenmältor kan tyda på omfattande metallhantverk. I den västra delen finns omfattande moderna nedgrävningar, vilka utgör ca 100 av totalt 400 m². I den östra delen finns en bergklack som på vissa ställen är synlig i gräsmattan. Kulturlagertjockleken varierar därför kraftigt.

Inom yta 2 (på parkeringsplatsen) finns delar av en tidigare påträffad kyrkogård, delar av en 2,5 meter bred grusgata med stenpackning samt ett dike som avgränsar kyrkogården söderut. Kyrkogården och en tidigare gravgård kan dateras till perioden sent 900-tal fram till 1300-talets början. Inom yta 2 finns inga kända moderna nedgrävningar. Lagret närmast under de som tillhör parkeringsplatsen (asfalt och ett bärlager) innehöll humanben vilket kan innebära att vissa aktiviteter har stört kyrkogården. Omfattning av dessa eventuella skador gick inte att avgöra. Sannolikt är dock att större delen av kyrkogården är ostörd vilket innebär att antalet gravar kan vara omfattande med stor forskningspotential.

Tidigare undersökningar och uppgifter

Följande genomgång baseras på projektet Medeltidsstadens SR nr (Stadsarkeologiskt Register) och senare års undersökningar utförda av SMUV (Sigtuna Museers Uppdrags Verksamhet). Dnr står för diarienumrering på Antikvarisk Topografiska Arkivet (ATA) och SF står för diarienumrering av undersökningar i Sigtuna Fornhems arkiv.

Figur 7
Utdrag ur en historisk karta från 1857-62 där en byggnad syns i det nordvästra hörnet av kvarteret Humlegården 3 (hette tidigare västra kvarteret 2).

Kartan från SF-arkiv.

SR 23, före 1876

Ett flertal kristna gravar påträffade i kvarteret Humlegården invid Prästgatan. *"Vid anläggning af ett växthus i hr C.P. Lehmanns trädgård träffades en mängd skelett, liggande utan ordning, flere med ryggen vänd uppåt, alla utan kistor."* – citatet finns i en artikel i Upplands Fornminnesförenings tidskrift (Klingspor 1876 s 59). Det omtalade växthuset finns sannolikt utritad på en historisk karta från 1857-62 (figur 7). Platsen motsvaras idag av den norra byggnaden av MS-hemmet där skelett påträffades 1977 (se nedan SR 104, 1976). Klingspors uppgifter kan tyda på att det rör sig om en massgrav, liknande den som påträffades vid en arkeologisk undersökning i Prästgatan 1998 nedanför S:t Lars (Kjellström 2000). Massgravens i Prästgatan bestod av ca 20 individer, varav ett flertal låg med ryggen uppåt och utan ordning.

SR 21, 1923

"Å tomtens övre del "ett par" meter från gatan räknat hava stora tegel anträffats såväl som gråsten, som sannolikt härrört från grunden till ett hus. Enl. uppgift av trädgårdsmästare O. Pettersson aug. 1923. På denna del av trädgården finnes ingen kulturjord men väl där nedanför. Människoben hade också trädgårdsmästaren anträffat här." – anteckning av Otto Janse 1923

SR 87-94, 1925 (dnr 3171/1925, SF 217/64)

Omfattande schaktningsarbeten i samband med att Sigtunas första vattenledningar grävdes ned längs Stora Gatan, Prästgatan och ett flertal gränder. Schaktningsarbetet följdes av en arkeolog från Riksantikvarieämbetet. Dokumentation gjordes genom plan-, profilritning och fotografering. Vid det nu aktuella området vid Humlegården (tidigare Västra kvarteret 2) grävdes vattenledningen ned ca 2,1 meter söder om Prästgatans södra gräns. Sannolikt motsvaras denna angivelse av nuvarande södra trottoaren, eller i nära anslutning till den norra delen av yta 2. På denna sträcka påträffades gravar (figur från rapporten).

SR nr 22, 1927 (dnr 33/1927, SF 199/1964)

Under 1927 bestämdes att ett varmbadhus skulle uppföras på tomten Västra kvarteret 2, nuvarande Humlegården 3. På tomten grävdes sammanlagt 13 mindre schakt. Undersökningen var från början avsedd att omfatta den del av tomten där badhuset skulle stå, men utökades med fler schakt på andra delar av tomten eftersom kulturlagren var magra där badhuset skulle uppföras. Enligt rapporten arrenderades tomten av en trädgårdsmästare O. Pettersson och lagerföljderna på vissa ställen var omkastade genom odlingsarbeten, vilket syntes på fyndinnehållet. Fyllningen på en del av tomten verkade också vara påförd. I rapporten framgår dock inte vilka områden som var påverkade av odlingsverksamheten.

I rapporten finns inga uppgifter om konstruktioner, men på en medföljande översiktsplan är ett eventuellt hörn av ett hus inritat. Översiktsplanen är summariskt utförd och följer inget tydligt koordinatnät. Det är därför svårt att avgöra schaktens exakta placering. Kulturlagren varierar kraftigt från omkring 2 meter i söder till att de saknas helt i norr.

SR nr 112, 1934

Undersökning utförd av okänd anledning på tomten Västra kvarteret 2, ca 1 meter norr om en fortfarande existerande källare. Rapport saknas men ritningar finns. Schaktet var 7x4 meter stort och 2 meter djupt ned till steril morän. Totalt undersöktes sju härdar, syllstensrader och en stockkonstruktion.

SR 25, 1960 (dnr 000237/61, SF 201/1964)

Provschakt och antikvarisk kontroll utfört i samband med att husbyggnation. Över hela tomtens mittparti i öst-västlig riktning gjordes ett provschakt till närmare 2 meters djup, ritningar saknas i SF-arkiv. Lagret av svartjord sträckte sig ca 1,5 meter ner i schaktet. Vinkelrätt mot detta schakt grävdes 2 mindre. Vid den antikvariska kontrollen konstaterades att 1,5 meter jord redan hade schaktats bort. De känsligaste Ö delarna var redan bortgrävda. 350 kubikmeter fyllning var bortgrävd och flyttades till Fornhemmets tomt. Delar av dessa massor sållades.

SR 95, 1974 (SF 141/83)

Undersökning som gjordes i samband med ledningsdragning i Stora Gatans norra sida mellan Hamngatan och Ladugränd samt i kvarteret Humlegården (Carlsson 1982). Ledningsgrävningen föregicks av en provgrävning varvid fem schakt togs upp, fyra i Stora Gatan och ett i Humlegården. Dessa grävdes ned till botten. Från väster och 70 meter mot öster övervakades schaktningen och profiler ritades. Mitt för kvarteret Ödåker grävdes ett 16 meter långt och 2 meter brett schakt för hand (schakt A). I den södra delen av schaktet påträffades syllstenar till flera på varandra liggande byggnader. Det understa huset hade en syll av trä med käppar för en flätverksvägg. Öster och norr om byggnaden påträffades rester av en broläggning med längsgående trästockar.

SR 104, 1976 (SF 59/80)

Undersökning som utfördes i samband med utbyggnad av Humlegården. Området ligger i en slänt och kulturlager saknades helt i de norra delarna av tomten. Kulturlagret började ett 20-tal meter söder om Prästgatan. I södra delen av schaktet var kulturlagret upp till 0,7 meter tjockt. I området fanns 3 bebyggelseskikt från 1000-talet. De bevarade konstruktionerna bestod av härdar, stolphål, syllstensrader och lergolv samt stenpackningar. Fyra härdar och fyra till sex husgrunder påträffades. Husen var orienterade i N-S riktning.

Enligt anmälan av Kjell Sundström (18/2 2002) påträffades skelettdelar vid byggnationen av utbyggnaden. Sundström passerade platsen 10/5 1977 då man hade börjat bygga murar och sätta upp byggnadsställningar. Vid utgrävningen 1976 hade inte iakttagits några gravar. Sannolikt har man vid byggnationen schaktat något längre norrut och kommit i kontakt med det sydöstra hörnet av den medeltida kyrkogården som till största delen ligger inom fastigheten S: t Nicolaus 2 och Prästgatan.

1988

I samband med dräneringsarbeten runt "tvätten" utfördes en förundersökning. Ett 1 - 1,5 meter brett och 1,2 meter djupt schakt grävdes runt huset ned till steril morän. Undersökningsytan ligger i den norra kanten av svarta jorden, i övergången mellan kulturlager och kyrkogårdar. I schaktets södra delar ovanför den sterila moränen framkom ett ca 0,2 meter tjockt tidigmedeltida kulturlager med inslag av svartgods. Lagren ovanför bestod av sentida material.

1991

Bakgrunden till undersökningen i kvarteret Humlegården 12 var tillbyggnad av en befintlig byggnad. Tillbyggnaden skulle grundläggas på pålar, enligt Bjerking-metoden. Undersökningen innebar schaktningsövervakning och bevakning av borrhningen. 15 borrhkärnor från foderrörborrningen tillvaratogs för arkeologisk undersökning.

1991-92

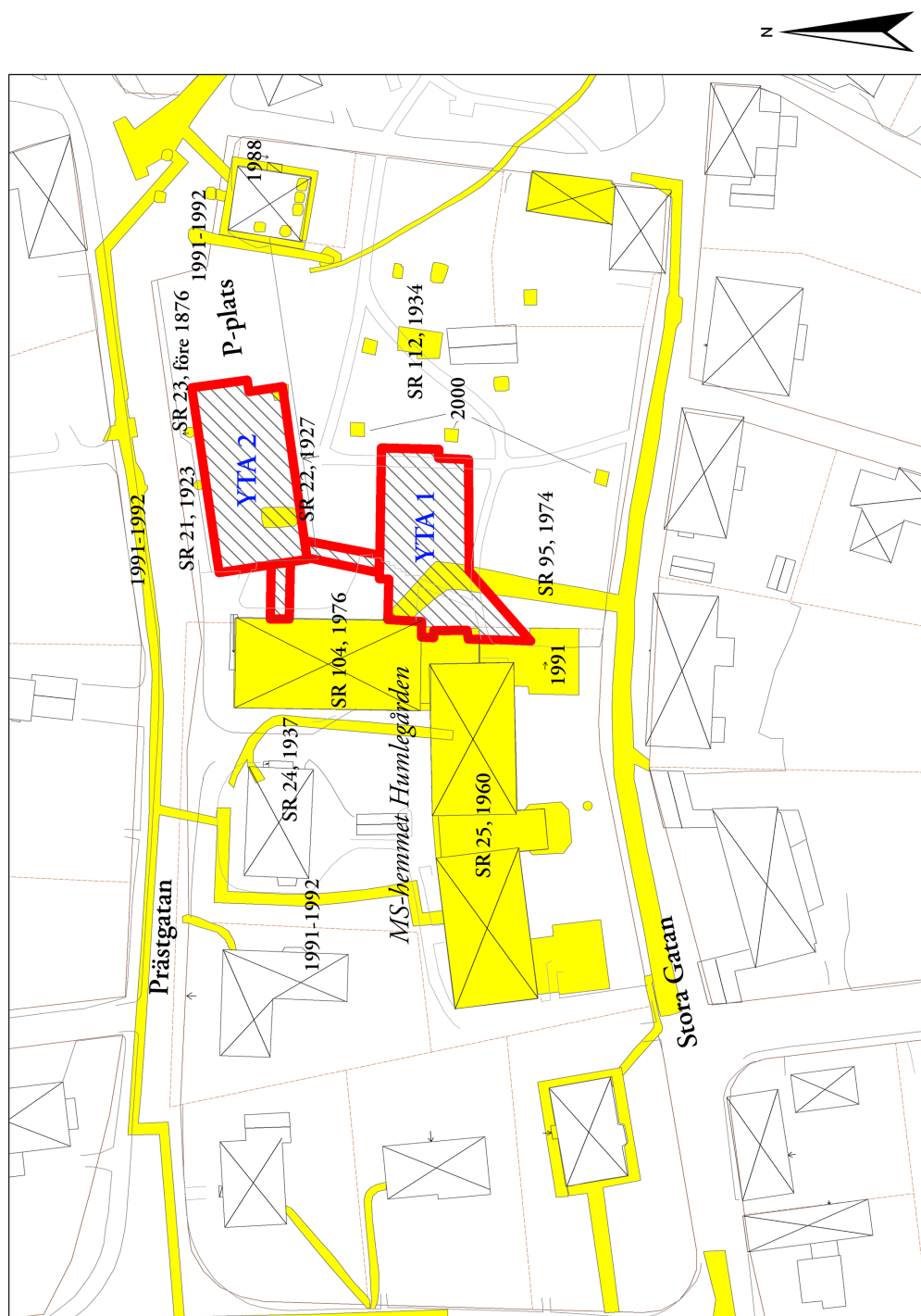
Undersökning orsakad av schaktning för fjärrvärmedragning. De västra och norra utkanterna av Sigtunas medeltida stadskärna berördes. Ett ca 500 meter långt och 1,4-3 meter brett schakt undersöktes i huvudsak längs Prästgatan. Mindre partier av tre stycken tidigmedeltida kyrkogårdar undersöktes varav en tidigare okänd. Den nutida sträckningen av Prästgatan visade sig ha tidig-, hög- och senmedeltida föregångare. Norr om Humlegården 3, inom den avbanade ytan framkom grundfundamentet till en tidigare okänd stenkyrka och en tidig- till högmedeltida kyrkogård vars utbredning ej var känd tidigare. Kyrkogårdens hela sträckning kunde nu dokumenteras i öst-västlig riktning och sammanlagt påträffades ca 100 gravar. I gravmaterialet kunde en äldre kyrkogård urskiljas. Stenkyrkan har troligen haft en föregångare i trä. Bland de intressantare gravarna kan en kvinna med slavisk härkomst och en trolig patronat, gravlagd i en tegelkista, nämnas.

Samtidigt som en nedläggning av stora fjärrvärmeledningar pågick i Prästgatan byttes en spillvattenledning ut vid "tvätten". Den arkeologiska undersökningen bestod i att bevaka urgrävningen av det befintliga schaktet och att rita profiler.

2000

Med anledning av plantering av fyra äppelträd i parken vid Humlegården handgrävdes fyra kvadratmeterstora, 0,5 meter djupa schakt. I dessa framkom mestadels mycket omrörda kulturlager med fynd av A, BIIä och BIIy keramik, blomkrukskärvor, porslin, fajans, ölkapsyler etc. I botten av schakt 2 framkom stenar ca 0,1-0,2 diameter och i schakt 3 ljust, gulgrå brandlagerrester på en höjd av ca 9,83 möh.

Figur 8
 Äldre arkeologiska undersökningar
 i kvarteret Humlegården.
 Ej skalenlig.

Referenser

- Carlsson, K. 1982. Medeltida kulturlager i Sigtuna, Stora gatan, kv Humlegården samt Prästgatan. Arkeologisk undersökning 1973 och 1974. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Rapport UV 1982:41
- Douglas, M. & Folin, C. 1978. Kvarteret Humlegården, Sigtuna, Uppland. Stadsarkeologisk undersökning 1976. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Rapport. Uppdragsverksamheten 1978:29
- Floderus, E. 1928. Några brons- och silversmedfynd från det äldsta Sigtuna. Fornvännen 1928, häfte 2
- Kjellström, A. 2000. En medeltida massgrav från Sigtuna, Sverige. Hikuin 27 - Middelalderens kirkegårde
- Klingspor, C. A. 1876. Sigtuna. Upplands fornminnesförenings Tidskrift V.
- Pettersson, B. 1995. Stratigraphic analysis and settlement stratigraphy in early medieval Sigtuna. Laborativ Arkeologi 8
- Tesch, S. 1990. Stad och stadsplan. Tesch, S. (red.). Makt och människor i kungens Sigtuna.
- Tesch, S. 2001. Olof Palme, S:ta Gertrud och Sigtunas medeltida kyrkotopografi. I: Biskopen i museets trädgård. En arkeologisk gåta. Sigtuna museers skriftserie 9
- Wikström, A. 2005. Rapport Arkeologisk slutundersökning. Medeltida stads gårdar i kv Humlegården 3 och 13, Sigtuna 1998. Meddelanden och Rapporter från Sigtuna Museum nr 9
- Wikström, A. Artikelmanus. Den svårfångade kronologin – om gravstratigrafi och problem med dateringen av Sigtunas tidigmedeltida kyrkor.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-04-66822
Uppdragsgivare:	Stiftelsen Humlegården
Kvarter/område:	Humlegården 3
Socken:	Sigtuna
Landskap:	Uppland
Ek kartblad:	118 21 Sigtuna
Typ av undersökning:	Förundersökning
Fältarbetstid:	13-16 december, 2004
Fältarbetspersonal:	Anders Wikström (projektansvarig), Jacques Vincent
Rapportarbete:	Anders Wikström (rapportansvarig) Jacques Vincent (renritning)
Dokumentation:	4 plan- och profilritningar, 1 schaktplan, 73 digitala fotografier

Sigtuna Museum

Stora Gatan 55
193 30 Sigtuna.

tel.: 08 - 597 838 70, fax.: 08 - 597 838 83.
e-postadress: anders.wikstrom@sigtuna.se

